

STIVEN HOKING

KRATKA POVEST
MOG ŽIVOTA

Preveo Vladan Stojanović

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2013.

Za Vilijama, Džordža i Rouz

Sadržaj

1	Detinjstvo	9
2	Sent Olbans	20
3	Oksford	36
4	Kembridž	48
5	Gravitacioni talasi	63
6	Veliki prasak	66
7	Crne rupe	73
8	Kalteh	82
9	Brak	89
10	Kratka povest vremena	98
11	Putovanje kroz vreme	107
12	Imaginarno vreme	120
13	Bez granica	126
	Podaci o ilustracijama	133

Detinjstvo

Moj otac Frenk potomak je seljačke loze zakupaca imanja u Jorkširu u Engleskoj. Njegov deda – moj pradedu Džon Hoking – bio je imućan seljak, ali zakupio je previše zemlje i bankrotirao u poljoprivrednoj depresiji početkom XX veka. Njegov sin Robert – moj deda – pokušao je da pomogne ocu, ali i on je propao. Robertova supruga je, na svu sreću, posedovala kuću u Barobridžu, u kojoj je držala školu. Taj posao joj je donosio skromne prihode. Uspeli su da pošalju sina u Oksford, na studije medicine.

Stiven Hoking

Otac je dobio niz školarina i nagrada, koje su mu omogućile da vrati novac roditeljima. Nakon studija se posvetio istraživanjima tropske medicine. Godine 1937, otputovao je u istočnu Afriku radi istraživanja. Kad je rat počeo, proputovao je Afriku kopnenim putem i spustio se niz reku Kongo da bi našao brod za Englesku. Dobrovoljno se prijavio u vojsku kad se vratio u domovinu. Rečeno mu je da će biti mnogo korisniji na polju medicinskih istraživanja.

Otac i ja

Kratka povest mog života

U majčinom naručju

Moja majka rodila se u Danfermlinu u Škotskoj, kao treće od osmoro dece porodičnog lekara. Najstarije je bila devojčica s Daunovim sindromom. Do smrti u trinaestoj godini, živela je odvojeno s negovateljicom. Preselili su se na jug, u Devon, kad je majka napunila dvanaest godina. Njena porodica, baš kao i očeva, nije bila imućna. Ipak, uspeali su da pošalju majku na Oksford. Posle studija je radila svakojake poslove. Bila je i poreski

inspektor, što joj se nije dopalo. Napustila je taj posao da bi postala sekretarica. Tako je i upoznala mog oca u prvim godinama rata.

Rođen sam 8. januara 1942. godine, tačno tri stotine godina posle Galilejeve smrti. Pretpostavljam da je tog dana rođeno oko dve stotine beba. Nije mi poznato da li se ijedna od njih zanimala za astronomiju.

Rođen sam u Oksfordu, iako su moji roditelji živeli u Londonu. Do toga je došlo zbog prećutnog sporazuma između nas i Nemaca: da oni neće bombardovati Oksford i Kembridž ako mi ne bombardujemo Hajdelberg i Getingen. Grehota je što ovako civilizovan sporazum nije štitio veći broj gradova.

Živeli smo u Hajgejtu, u severnom Londonu. Moja sestra Meri rođena je osamnaest meseci posle mene. Rečeno mi je da je nisam dočekaao s dobrodošlicom. U detinjstvu se nismo najbolje slagali. Ta napetost hranila se malom razlikom u uzrastu. Nestala je kad smo krenuli različitim životnim putevima. Ona je postala doktor, na zadovoljstvo mog oca.

Moja sestra Filipa rođena je kad sam imao pet godina. U tom uzrastu sam bolje shvatao šta se događa. Sećam se da sam jedva čekao da se majka porodi, da bismo se igrali utroje. Bila je veoma energično i pronicljivo dete. Uvek sam poštovao njene stavove i mišljenja. Moj

Ja, Filipa i Meri

brat Edvard usvojen je mnogo kasnije, kad sam imao četrnaest godina. Jedva da je bio deo mog detinjstva. Bio je mnogo drugačiji od ostalo troje, u potpunosti neakademski i neintelektualan tip, što je verovatno bilo dobro po nas. Bio je prilično teško dete, ali niste mogli da ga ne volite. Umro je 2004. godine iz nerazjašnjenih razloga. Najverovatnije objašnjenje je da se otrovao isparenjima lepka kojim je renovirao stan.

U svom najranijem sećanju, urlam iz sveg glasa u jaslicama obdaništa *Bajron haus* u Hajgejtu, dok se deca oko mene igraju prekrasnim igračkama. Hteo sam da im se pridružim. Imao sam samo dve i po godine. Uplašio sam

Sestre i ja na plaži

se zato što sam prvi put ostavljen s nepoznatim ljudima. Mislim da sam iznenadio roditelje svojom reakcijom, zato što sam im bio prvo dete i zato što su verovali knjigama o dečjem razvoju, u kojima je pisalo da bi deca od dve godine trebalo da budu spremna za samostalno uspostavljanje društvenih veza. Odveli su me iz jaslica nakon tog groznog jutra. Godinu i po dana me nisu slali natrag.

U Hajgejtu je u toku rata i neposredno posle njega živelo mnogo naučnika i akademika. (U nekoj drugoj zemlji bi ih zvali intelektualcima, ali Englezi nikad nisu priznavali da među njima ima i takvih.) Svi roditelji slali su decu u obdanište *Bajron haus*, za to doba progresivnu ustanovu.

Sećam se da sam se žalio roditeljima da me u školi ničemu ne uče. Vaspitači u *Bajron hausu* nisu verovali u tada opšteprihvaćenu metodu usađivanja znanja u decu. Umesto toga se od nas očekivalo da naučimo da čitamo ne znajući da nas iko tome uči. Zbog toga sam naučio da čitam tek u prilično zreloom dobu od osam godina. Moja sestra Filipa učila je da čita pomoću staromodnijih metoda i čitala je već u četvrtoj. Nije zgoreg pomenuti da je uvek bila pametnija od mene.

Živeli smo u visokom i uskom viktorijanskom zdanju. Roditelji su ga jeftino kupili za vreme rata. Tada su svi mislili da će London biti sravnjen sa zemljom. Jedna od raketa Fau-2 pala je nekoliko kuća od nas. Tata se zatekao u kući kad je raketa eksplodirala. Sestre, mama i ja nismo bili tu. Na svu sreću, nije bio povređen. Ni kuća nije mnogo oštećena. Za eksplozijom je ostala ruševina, na kojoj sam se godinama igrao s drugom Hauardom, koji je živio troja vrata od mene. Hauard je bio otkrovenje za mene zato što njegovi roditelji nisu bili intelektualci. Išao je u državnu školu, a ne u *Bajron haus*, i znao sve o fudbalu i boksu, sportovima za koje moji roditelji nisu pokazivali ni trunku zanimanja.

Živo se sećam prvog vozića. Igračke se nisu proizvodile za vreme rata, bolje reći, nisu se proizvodile za domaće tržište. Strastveno sam se zanimao za voziće. Otac je

Stiven Hoking

Naša ulica u Hajgejtu, London

pokušao da mi napravi drveni vozić, ali on me nije zadovoljio. Hteo sam igračku koja sama ide. Kupio mi je polovni voz na navijanje. Opravio ga je lemlicom. Dobio sam ga za Božić, nešto pre trećeg rođendana. Taj voz nije dobro radio. Otac je odmah posle rata otišao u Ameriku. Vratio se *Kraljicom Meri*. Majci je doneo najlonke, kojih u Britaniji tada nije bilo. Sestri Meri je doneo lutku koja je zatvarala oči kad bi se položila na leđa. A meni je doneo američki vozić, s metalnom rešetkom na lokomotivi i prugom u obliku osmice. Nikad neću zaboraviti uzbuđenje pri otvaranju kutije.

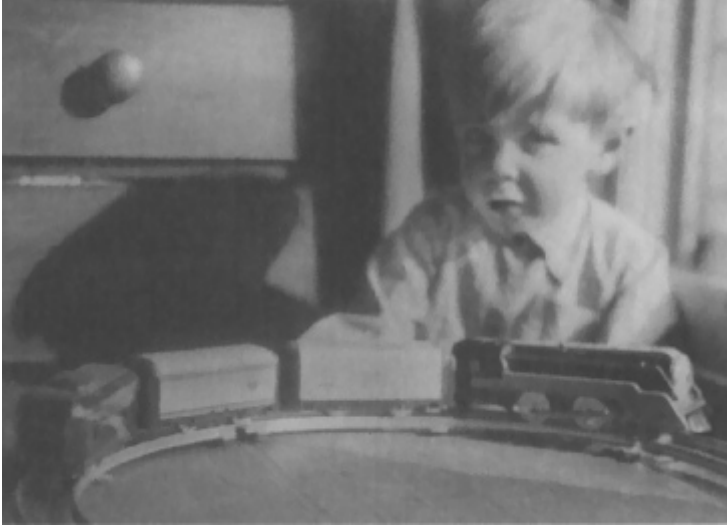
Mehanički vozići na navijanje bili su dobra stvar, ali sam ja želeo električni. Satima sam buljio u model

Kratka povest mog života

London za vreme Blickriga

železničke pruge na Krauč Endu, pored Hajgejta. Sanjao sam električne voziće. Iskoristio sam odsustvo roditelja i povukao skromnu ušteđevinu iz poštanske štedionice, uglavnom novac koji sam dobijao u specijalnim prilikama, poput krštenja. Potrošio sam je na kupovinu električnog voza. Ni on nije radio kako treba. Silno sam se razočarao. Trebalo je da ga vratim u radnju i da zatražim da ga prodavac ili proizvođač zamene. U ta davna vremena kupovina bilo čega smatrana je privilegijom. Ako bi se ispostavilo da proizvodu nešto fali, jednostavno biste pomislili da niste imali sreće. Platilo sam popravku električnog motora. Ni posle toga nije dobro radio.

Ja i moj vozić

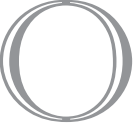
Kasnije, kao tinejdžer, pravio sam modele aviona i brodova. Nikad nisam bio vešt s rukama. Pravio sam ih sa školskim drugom Džonom Maklenahanom, koji je raspolagao znatno naprednijim motoričkim sposobnostima i čiji je otac imao radionicu u kući. Oduvek sam želeo da napravim modele koji se kreću i koje mogu kontrolisati. Verujem da je isti poriv odgovoran za izmišljanje niza veoma složenih igara. Zamislio sam ih u saradnji sa školskim drugom Rodžerom Fernihofom. Izumeo sam proizvodnu igru, s fabrikama u kojima se izrađivala roba različite boje, putevima i železničkim linijama kojima su dopremali proizvedena dobra do tržišta. Imali smo i ratnu igru. Igrali smo je na tabli od

Kratka povest mog života

tri hiljade kvadrata. U feudalnoj igri je svaki igrač imao čitavu dinastiju s porodičnim stablom. Mislim da su ove igre, kao i vozovi, čamci i avioni, proizašli iz moje težnje da saznam kako sistemi operišu i kako se kontrolišu. Kad sam počeo rad na doktorskoj tezi, pomenute težnje su se susrele u istraživanju kosmologije. Ako ste u stanju da razumete način rada vasseljene, na izvestan način je kontrolišete.

Sent Olbans

 tac je 1950. godine prestao da radi u Hempstedu pored Hajgejta. Premešten je u novoizgrađeni Nacionalni institut za medicinska istraživanja na Mil Hilu, na severnom obodu Londona. Odlučio je da ne putuje do novog radnog mesta iz Hajgejta, već da se zajedno s porodicom preseli iz Londona i putuje u grad na posao. Zbog toga smo kupili kuću u katedralnom gradu Sent Olbans, šesnaestak kilometara od Mil Hila i trideset dva kilometra od centra Londona. Uselili smo se u veliko, upečatljivo i elegantno